

การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตของเกษตรกรในภาคตะวันออก:
กรณีศึกษาผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพร จังหวัดระยอง

ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาไทยศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

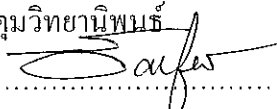
มิถุนายน 2549

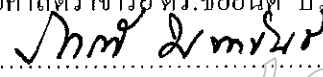
ISBN 974-502-822-3

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

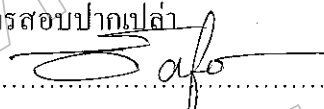
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบปากเปล่าวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ ปัทวิ สัตยวงศ์ทิพย์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

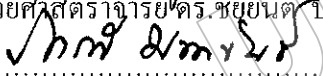
อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

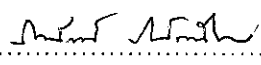

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)
.....กรรมการ

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ภารดี มหาจันทร์)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สมชาย เดชะพรหมพันธุ์)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

.....ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)
.....กรรมการ

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ภารดี มหาจันทร์)
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ สมชาย เดชะพรหมพันธุ์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม)
.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมถวิล จริตควร)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประทุม ม่วงมี)

วันที่ ๒๗ เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา

จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

ประจำปีการศึกษา 2548

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ ด้วยความอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา และช่วยแนะนำแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ อย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ประธานกรรมการ ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ภารดี มหาจันทร์ และ รองศาสตราจารย์ สมชาย เดชะพรหมพันธุ์ กรรมการที่ปรึกษา ที่ช่วยให้คำปรึกษาและแนวทางในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมในการทำ วิทยานิพนธ์ จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมถวิล จริตควร คณะกรรมการสอบปากเปล่า ที่ช่วยให้คำแนะนำในการแก้ไขวิทยานิพนธ์ ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณคณาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกท่านที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ ให้กับข้าพเจ้าอย่างเต็มความรู้ความสามารถ และขอบใจเพื่อน ๆ น้อง ๆ นิสิตในสาขาวิชาไทยศึกษา ทุกคนที่คอยเป็นกำลังใจ และให้คำปรึกษาอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณนายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธุ์ หรือหมอกุ และผู้ให้สัมภาษณ์ในตำบลปายูบใน ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์และตอบคำถามที่นำมาเป็นข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ ครั้งนี้ด้วยดีทุกครั้ง

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพาที่สนับสนุนทุนในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน 5,000 บาท และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ที่ให้ทุนสนับสนุนทำ วิทยานิพนธ์จำนวน 20,000 บาท

ขอขอบคุณ และขอบใจ อาจารย์มิ่งกล อาจารย์ขรรค์ชัย อาจารย์มิตร อาจารย์ชวน โรงเรียนลำปลายมาศ ที่แนะนำให้มาศึกษาต่อ อาจารย์ยุ้ย อาจารย์เกด อาจารย์ยีนส์ เก่ง ปลา กรรณ ที่คอยช่วยเหลือในเรื่องรถ เรื่องเงิน ถอดเทป และให้คำปรึกษาแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายขอขอบคุณพ่อ แม่ พี่กบ พี่เก พี่กี พี่ ๆ ที่แสนดีที่คอยจ่ายค่าเทอม ค่าเช่าห้อง ค่าอยู่ ค่ากิน โดยไม่บ่นเลยสักครั้งทำให้ลูก และน้องคนนี้ได้ศึกษาจนสำเร็จ ขอขอบคุณก๋ง ยายสวนที่ คอยถามไถ่อยู่ตลอดเวลา คุณประ โยชน์ที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูตา แต่บิดา มารดา ครูอาจารย์ และกัลยาณมิตรผู้มีพระคุณทุกท่าน

ปัทวี สัตยวงศ์ทิพย์

47910327: สาขาวิชา: ไทยศึกษา; ศศ.ม. (ไทยศึกษา)

คำสำคัญ: การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิต/ ผู้นำกลุ่มอนุรักษ์/ สมุนไพร

ปีที่ตีพิมพ์: การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตของเกษตรกรในภาคตะวันออก:

กรณีศึกษาผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพร จังหวัดระยอง (ADAPTATION OF PRODUCTION CULTURE OF EASTERN FARMERS: A CASE STUDY OF HERBAL CONSERVATION GROUP LEADER, RAYONG PROVINCE.) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์:

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, ร.ด., ภารดี มหาจันทร์, กศ.ม., สมชาย เฉลิมพรหมพันธุ์, กศ.ม.

83 หน้า. ปี พ.ศ. 2549 ISBN 974-502-822-3

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไข ปัจจัย กระบวนการ และผลที่ได้จากการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตจากเกษตรเคมีสู่เกษตรอินทรีย์ของผู้นำกลุ่มอนุรักษ์สมุนไพร จังหวัดระยอง วิทยานิพนธ์นี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยอาศัยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นหลัก หลังจากนั้นได้นำข้อมูลมาตีความในเชิงคุณภาพ การศึกษาพบว่าภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมได้แก่ ราคาพืชผลทางเศรษฐกิจตกต่ำ นโยบาย ส่งเสริมสมุนไพรของรัฐบาลและการดูแลรักษาและห่วงใยสุขภาพในกลุ่มชนชั้นกลาง นายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธุ์ ได้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตจากเกษตรเคมีไปสู่เกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นวิถีทางในการพัฒนาตนเองจากชาวไร่ไปเป็นผู้ประกอบการทางเกษตร โดยใช้การสะสมทุนทางวัฒนธรรมอันได้แก่ความรู้ของชุมชนเกี่ยวกับแพทย์พื้นบ้านและเกษตรอินทรีย์ ส่วนการศึกษากระบวนการในการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ที่ปรับเปลี่ยนมานั้นพบว่า การเกษตรอินทรีย์ของนายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธุ์ เป็นการผลิตสินค้าโดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมเป็นฐานและประสานกับทุนทางเศรษฐกิจให้เกิดเป็นสินค้าได้แก่ ผลิตภัณฑ์ด้านสมุนไพรและเกษตรอินทรีย์ ผลที่เกิดขึ้นจากการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการผลิตมาสู่เกษตรอินทรีย์ของ นายดำรงศักดิ์ ชุมแสงพันธุ์ได้ปรากฏออกมาใน 3 ระดับ คือ ผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ที่ตามมา (Outcome) และผลต่อสังคม (Impact) ในแง่ผลผลิตพบว่า มีผลในเชิงบวก คือสามารถผลิตสินค้าด้านสมุนไพร และเกษตรอินทรีย์เป็นที่นิยมของตลาดแต่กลับไม่ประสบผลสำเร็จในการจัดตั้งองค์กรชุมชนและเครือข่าย ส่วนผลลัพธ์ที่ตามมาคือชุมชนพบว่า ต้องประสบผลในเชิงลบคือ การสร้างความขัดแย้งระหว่างธุรกิจของครอบครัวกับธุรกิจของชุมชนรวมถึงการช่วงชิงการจัดการความรู้ระหว่างชุมชนกับภาครัฐ และผลกระทบที่ออกมาในเชิงบวกสู่สังคม คือ ความสามารถในการตอบสนองการบริโภคผลผลิตเกษตรอินทรีย์ และสมุนไพรของชนชั้นกลาง รวมถึงการสร้างนวัตกรรมใหม่ในการรักษาผู้ป่วยโดยใช้สมุนไพร

47910327: MAJOR: THAI STUDIES; M.A. (MASTER OF ARTS IN THAI STUDIES)

KEYWORDS: ADAPTATION OF PRODUCTION CULTURE/ CONSERVATION GROUP
LEADER/ HERB

PATTAWEE SATTAYAVONGTIP: ADAPTATION OF PRODUCTION CULTURE
OF EASTERN FARMERS: A CASE STUDY OF HERBAL CONSERVATION GROUP
LEADER, RAYONG PROVINCE. THESIS ADVISORS: CHAIYONT PARDITSILP, Ph.D.,
PARADEE MAHAKHAN, M.Ed., AND SOMCHAI DEEHAPROMPAN, M.Ed. 83 P. 2006.
ISBN 974-502-822-3

The research aims to study conditions, factors, processes, and the results from the adaptation of production culture changed from chemical agriculture to organic agriculture among leaders of Thai Herbal Conservation groups, Rayong. This research is qualitative research. Document collection and in-depth interview are utilized. The data then is analyzed.

The study finds that economic condition of Thailand causes the prices of agricultural products to go down. While political condition leads to the governmental policy to promote the consumption of Thai herbs. And social condition brings about the popularity of herbal consumption among the middle class. With the aforementioned conditions, Damrongsak Chumsaengpan changed his chemical agriculture to organic agriculture in order to develop himself from an agriculturist to an agricultural entrepreneur. The cultural capital which is the local wisdom of Thai medicinal herbs and organic agriculture are used. The study on the processes of the adapted organic agriculture finds that Damrongsak Chumsaengpan's agriculture uses cultural capital as the main element, and economic capital as the supplement. His method of agriculture produces herbal products and organic agriculture. The result of the adjustment from chemical agriculture to organic agriculture is resulted in 3 levels, which are 1) output, 2) outcome, and 3) social impact. The output of the adaptation is that the herbal products are manufactured. The organic agriculture is needed in markets; however, the effort to found a community organization or the network of organic agriculture is failure. The output of the adaptation is negatively resulted. There is a conflict between the family-business and the community-business. Moreover, the competition for accessing to body of knowledge on medicinal herbs between the community and the government is raised. The social impact of the adaptation is that this organic

agriculture and the herbal products can respond to the need of markets and the middle class. In addition, this innovation of herbal products gives alternatives for those who seek new kinds of treatment.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์.....	5
ขอบเขตการวิจัย.....	6
ประโยชน์คาดว่าจะได้รับ.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากชาวนา ชาวไร่ไปเป็นผู้ประกอบการ.....	14
แนวคิดเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์.....	24
เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	34
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	34
การตรวจสอบข้อมูล.....	35
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	36
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	36
4 ผลการศึกษา.....	37
วัฒนธรรมการผลิตสมัยใหม่.....	37
การผลิตช่วงเปลี่ยนผ่าน.....	47
วัฒนธรรมการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์.....	50
ผลของการเปลี่ยนแปลง.....	59

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	69
สรุปผลการศึกษา.....	69
อภิปรายผล.....	71
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	72
เสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	73
บรรณานุกรม.....	74
ภาคผนวก.....	78
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	83

สารบัญตาราง

ตารางที่

หน้า

- 1 แสดงกลุ่มที่มีรายชื่อแตกต่างกันในสังคม..... 19

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University